

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Проблеми і шляхи енергозабезпечення України" (Івано-Франківськ, 7-10.12.1993р.)

Зіновій Бройде, Вадим Дятлов
Чернівецький держуніверситет, Чернівецька облдержадміністрація
Україна

МОЖЛИВОСТІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО ЕНЕРГОРЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ,
ЕНЕРГОВИРОБНИЦТВА ТА ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ДЕРЖАВНОМУ РІВНЯХ.

The main economical, resource and ecological problems of Ukraine may be solved by the systems approach to the energy production, consumption and conservation on the regional level. It includes all aspects, beginning from primary utilities, up to unusable energy dissipation. In this case it becomes possible to simulate the minimal energy cycle in emergency situations followed by increase of energy consumption up to the normal rate. It allows to introduce the non-traditional power sources and energy recycling more efficiently.

Зкоординованість державної енергетичної політики з регіонами визначає успішність вирішення основних економічних, ресурсних та екологічних проблем, оскільки необхідні структурні зміни в Україні відбуваються саме на цьому рівні. Тільки по регіонах можливо визначення реального матеріально-енергетичного балансу виробництва та споживання, з якого складаються дійсні енергетичні потреби та відповідні економічні та екологічні наслідки для держави в цілому.

Системне вивчення проблеми на територіальному рівні дозволяє охопити все коло питань від наявності (надходження) первинних енергоносіїв, через транспортування та трансформування, до розсіювання залишків енергетичних ресурсів після споживання. Це, у свою чергу, вимагає повної зміни як нормативно-правової основи отримання інформації про наявність та використання енергоресурсів, так і механізму опрацювання цієї інформації в регіональних та галузевих органах управління. Замикає це коло проблем запровадження таких економічних співвідносин у енергоресурсній сфері, які забезпечуватимуть симбіотичний розвиток державних і підприємницьких структур за прикладом країн з розвинутою ринковою економікою.

Це, наприклад, дозволить органам статистики перейти від схоластичного накопичення масивів майже безсистемних даних до динамічного інформаційного забезпечення інтересів окремих підприємств, регіонів та національного управління в цілому. Сьогодні ж ми не маємо можливості оперативно оцінити навіть реальну енергомісткість сільськогосподарської продукції, що вже призвело до вкрай драматичних наслідків.

Виходячи з реальної ситуації в Україні, побудову системи слід починати з забезпечення рівня виживання, тобто з побудови моделей мінімально припустимого рівня кругообігу енергії у кожному регіоні. Це, з одного боку, значно спрощує завдання. З іншого боку, (що також є досить актуальним) з'являється можливість послідовно ускладнювати модель з поступовим нарощуванням енерговиробництва та споживання до нормального рівня за різними можливими сценаріями.

Основними аспектами побудови регіональної системи є її внутрішня цілісність та зовнішня сумісність на міжрегіональному та загальнодержавному рівнях.

Так, пріоритетність проблем енергозбереження у загальноукраїнському масштабі вимагає гарантій підтримки тих, хто першими почне запроваджувати відповідні заходи, несучи при цьому збитки. Ще один момент - досягнення домовленості про зміни існуючої структури розподілу енергоресурсів між регіонами до втрати контролю над ситуацією (сепаратизм, соціальні вибухи, катастрофічні події). Не менш важливими є проблеми структурної перебудови виробництва. Вони вирішуються за рахунок введення нових стандартів і нормативів та

надання інформації, що дасть можливість запобігти введенню в регіонах неоптимальних технологій з точки зору енерговикористання та екологічної безпеки. Це є проблеми державно-регіональної політики.

Якщо більша частина енерговиробництва була та залишиться за державою, то основний тягар енергоспоживання та енергозбереження все наявніше переходить до регіонів. У зв'язку з чим, при подальшій відсутності у регіонів можливостей впливу на цей процес, виникає загроза повної втрати контролю за ним. Між тим у спадщину від СРСР нам дісталось найменш ефективне у світі щорічне витрачання 9 тон умовного пального на душу населення, структура якого практично не змінилася і досі, хоча навіть найбагатіші країни, де ВНП на душу перебільшує наш у декілька разів, витрачають енергії на 15-20% менше.

Таким чином назріла необхідність перерозподілу прав і функцій з питань енергообігу у ланцюжку: держава - регіони - підприємства.

Перше - це можливість ефективного впливу регіонів на економічні співвідношення у сфері енергозабезпечення та енергоспоживання через такі важелі як податки, тарифи, ціни та ліцензування. Мається на увазі оптимізація співвідношень між загальнодержавною та регіональною частками цих правових та економічних факторів впливу.

Має також бути збільшено вплив регіонів на структуру та розміщення продуктивних сил і використання ресурсів за рахунок розширення прав розпорядження надрами, земельними, водними та іншими територіальними ресурсами, а також їх роль у процесах приватизації, акціонування та формування інших ринкових структур. Це забезпечить прискорену адаптацію загальнодержавної енергетичної політики та структурної перебудови економіки України в цілому до територіальних і галузевих особливостей та інтересів конкретних регіонів, їх складових частин і окремих виробництв.

Регіони мають зайняти відповідне місце у антимонопольній політиці України в галузі енергетики, оскільки можуть ефективно протидіяти цінній змові між енерговиробниками і постачальниками та створювати умови для формування альтернативних структур.

Найбільш виграшна роль регіонів у ефективному вишукуванні та використанні усіх видів ресурсів, включаючи як традиційні енергоресурси так і нові джерела енергії (вітрової, малих річок, геотермальної). За світовим досвідом сьогодні найбільшу увагу слід приділяти маловідхідності та використанню вторинних ресурсів (у т.ч. поглиблення переробки енергоносіїв, утилізації тепла, задіяння енергопотенціалу відходів).

Необхідність системності у вирішенні цих питань добре видно на прикладі проблеми відходів. З 1993 року за узгодженням Держкомресурсів, Мінприроди, Мінстату, МОЗ та Держстандарту України Чернівецька область стала полігоном для відпрацювання системи паспортизації відходів на основі розробленого у ЧДУ державного стандарту України ДСТУ 2195-93 "Єдина система стандартів у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання ресурсів. Технічний паспорт відходу", прийнятого також як міждержавний стандарт країн СНД ГОСТ 17.0.0.05-93.

Передбачена цим стандартом територіальна інформаційно-експертна система, поряд з вирішенням питань екологічної безпеки та матеріально-ресурсної цінності, здатна оцінити і енергопотенціал усієї сукупності відходів, що утворюються у регіоні. До цього включається не тільки безпосереднє спалювання відходів, але і можливості отримання біогазу, використання для створення теплоізоляційних матеріалів, заміна первинної сировини, переробка якої вимагає значних енерговитрат і т.ін.

Запропонований підхід вимагає не монопольної жорстко-централізованої системи управління, а багаторівневої структури взаємодіючих регіонів з координуючим центром. Повертаючись до загальнодержавної політики у цій галузі можна побачити доцільність створення відповідної структури у вигляді Державного комітету України з регіональної енергетики поряд з існуючими державними

відомствами, які повинні забезпечувати основне енерговиробництво в Україні.

Для відпрацювання шляхів реалізації запропонованого підходу на міжрегіональному та регіональних рівнях необхідно поєднання зусиль науковців та виробників різних галузей. Це необхідно через те, що проблеми регіональної енергетики належним чином не систематизовані, постановка та визначення конкретних завдань носить хаотичний характер, а реалізація національної енергетичної програми не має ефективного зворотнього зв'язку з регіональними проблемами та інтересами. У свою чергу регіони не можуть використовувати наявний досвід, витрачають свої обмежені ресурси та час на самостійний пошук вже відомих рішень.

У зв'язку з цим облдержадміністрація та науковці Чернівецької області пропонують проведення у Чернівцях регулярних міжнародних конференцій з проблем регіональної енергетики та беруть на себе ініціативу проведення першої такої конференції восени 1994 року.